Kastamonu Kenti Açık ve Yeşil Alanları İçin Ekolojik Bir Yaklaşım

Sevgi ÖZTÜRK[1] **Nurcan DEMİRCİOĞLU**[2] **Sezgin AYAN**[2]

[1] G. Ü., Orman Fakültesi, Peyzaj Mim. Böl., 37200-Kastamonu - soduncu@gazi.edu.tr
[2], G. Ü., Orman Fakültesi, Orman Müh. Böl. 37200- Kastamonu - ndemircioglu@gazi.edu.tr

Özet

Açık ve yeşil alanların, kentlerde fonksiyonlarını yerine getirebilmesi ancak, sağlıklı bir şekilde hazırlanmış imar planı ve ekolojik planlama ilkelerine göre yapılacak uygulamalar ile olanaklıdır. Ancak, kentlerimizdeki bu alanların büyük bir kısmının planlamadan uzak, ani alınan kararlarla oluşturulduğunu görmek mümkündür.

Bu çalışmada, Kastamonu halkının rekreasyonel isteklerine büyük ölçüde cevap veren ve kent merkezinde bulunan Kışla, Sinanbey ve Cevizli Parklarındaki canlı ve cansız yapı elemanları hakkında bilgiler verilmiştir. Bunun yanında, kent ekolojisine ve ekolojik yaklaşıma uygun tür kullanımı ve diğer bazı öneriler verilmeye çalışılmıştır.

Çalışma objesi parklar kapsamında 29 adet farklı türün kullanıldığı ve *Acer pseudoplatanus, Cupressus arizonica, Cedrus libani, Acer negunda ile Abies bornmülleriana* gibi ağaç formlu belirli türlerin yoğun kullanıldığı tespit edilmiştir. Yörenin doğal türlerinden olan ağaççık ve çalı formlu; soğuk iklime ve hava kirliliğine dayanıklı ve estetik etki yaratma özelliğindeki; *Cornus mas, Viburnum* sp., *Prunus cerasifera "Atropurpurea", Pyracantha coccinea, Sorbus aria, S. aucuparia, S. torminalis, Juniperus oxycedrus* subsp. *oxycedrus* gibi türler ile yine yörede doğal yayılış yapan Türkiye'nin endemik türlerinden olan *Pinus nigra* subsp. *pallasiana* var. *pyramidata* kullanımı önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kastamonu, Açık ve Yeşil Alanlar, Kent Ekolojisi, Peyzaj Değeri

An Ecological Approach for Open and Green Lands in KastamonuCity

Abstract

Open and green lands can perform the functions if the practices were suited development projects and ecological planning rules but, in our cities, most of the lands occured with sudden decision and without plans. In this study, living and lifeless construction components of the Kışla, Sinanbey and Cevizli parks at the center of the city and which respond to the most of the recreational request were researched. In addition, some suggestions about the suitable tree species to give the ecological approach and city ecology were tried.

In the researched parks, 29 of the different species had been used. Species with tree form: such as *Acer pseudoplatanus, Cupressus arizonica, Cedrus libani, Acer negundo* with *Abies bornmülleriana* have been used frequently. Species with shrup and bush form resist to the cold climate and air pollution and have aesthetical appearance such as *Cornus mas, Vibirnum* sp, *Prunus cerasifera "Atropurpurea", Pyracantha coccinea, Sorbus aria, S. aucuparia, S. torminalis, Juniperus oxycedrus* subsp., *oxycedrus* should be used in the parks. And also, *Pinus nigra* subs. *pallasiana* var. *pyramidata an* endemic species in Turkey and nature species in Kastamonu can be suggested.

Key Words: Kastamonu, Open and Green Lands, City Ecology, Landscape Value.

1.Giriş

İnsanlar, çeşitli büyüklük ve zamanlarda ortaya çıkan boş zamanlarında; kent içerisindeki stresli ortamlardan uzaklaşmak, dinlenmek, hava değişimi, gezme-görme, sağlık, farklı yaşantılar elde etme gibi pek çok amaçla, ev dışında veya ev içinde, açık veya kapalı alanlarda aktif yada pasif şekilde kent içinde veya kırsal alanlarda etkinliklere katılmaktadırlar (1). Giderek artan nüfus ve endüstriyel gelişmeler, insan-doğa bütünlüğünde bozulmalara yol açmaktadır. Doğanın korunması, onarılması ve doğal ortamların yaratılması insan yaşamının vazgeçilmez unsurudur. Bu nedenle; ülkemizde yapılan gelişmelerin insan-doğa bütünlüğüne olumlu katkılar sağlayacak yönde ele alınması, daha sosyal, ekonomik ve fiziksel planlamalarla insanın doğa ve mekanikleşmiş çevre ile uyumunun sağlanması ve bu yolla doğal mirasın gelecek nesillere mümkün olduğunca orijinalliği bozulmadan aktarılması için titizlikle hareket edilmesi gerekmektedir (2). Kentlerde yaşayan insanlar, yaşam koşullarının kendilerine yaptığı olumsuz etkileri biraz olsun hafifleterek, yaşadığı stresten uzaklaştıracak, doğal veya kültürel, açık ve yeşil ortamlar aramaktadırlar (3). Ekolojik ve rekreasyonel amaçlarla planlanan, uygulanan ve yönetilen açık ve yeşil alanlar, kentsel büyümenin denetlenmesinde ve kent formunun oluşturulmasında önemli rol oynamaktadır (4).

Bu araştırmada, hızlı değişim ve gelişmelere açık konumda bulunan Kastamonu kent merkezindeki Sinanbey, Cevizli ve Kışla parklarındaki bitki türleri belirlenerek bu türlerin peyzaj değerleri ile yöreye uygunlukları ve formları tespit edilmiş olup, bu açık ve yeşil alanların

sorunları, eksiklikleri ve bunların giderilmesine yönelik alınması gereken önlemler hakkında önerilerde bulunulmuştur.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırmada, Kastamonu kentinin belediye sınırları içerisinde mevcut açık ve yeşil alanlardan olan Sinanbey, Cevizli ve Kışla Parkları ele alınmıştır. Kullanılan bitki türlerinin form, renk, yoğunluk, iğne ve geniş yapraklı türlerin kullanım oranları konusunda tespitler yapılarak, mevcut durumu ortaya koymak, sorunları ve eksiklikleri belirlemek ayrıca, değişimlerin gözlenebilmesi ve gelecekteki değişimlere de arşiv oluşturması amacı ile fotoğraflar çekilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

Kastamonu kenti topografik yapı itibariyle orta dağlık özelliktedir. Kent merkezinin güneyinde doğu-batı doğrultusunda uzanan ve en yüksek noktası 2546 m. ile Küçükhacet Tepesini içine alan Ilgaz Dağları, kuzeyinde ise denize paralel uzanan ve en yüksek noktası 2019 m. ile Yaralıgöz'ü içine alan Küre Dağları vardır (5). 791 m. rakımlı Kastamonu kenti, Gökırmak'ın bir kolu olan Karaçomak deresi boyunca gelişimini gerçekleştirmektedir.

Bitki coğrafyası açısından Avrupa-Sibirya (Öksin) kuşağı içinde yer alan Kastamonu kenti (6), denizsel iklimden karasal iklime geçiş gösteren bir konumda olmakla birlikte, kent merkezi kara ikliminin etkisi altındadır. Kent merkezinde, kış ayları soğuk ve karlıdır. Yıllık sıcaklık ortalaması 9,8^{o}C, Ocak ayı ortalaması -1,1^{o}C, Temmuz ayı ortalaması 20,2^{o}C, yıllık toplam yağış ortalaması 449,7 mm, ortalama rüzgar hızı 1.4m/sn, rüzgar yönü ise güneybatı-lodostur (7).

Kastamonu kentindeki parklar küçük parklar (4-20 da) sınıfında yer almaktadır. Hatta bu rakamların çok altında olan parklar dahi mevcuttur. Kışla, Sinanbey ve Cevizli parkları kent halkı için rekreasyonel ihtiyaçlara cevap veren önemli dinlenme alanlarındandır.

3.1. Kışla Parkı

Kent merkezinde, 7.500 m^{2}'lik alana sahip, 3 girişli en büyük parktır. Park içerisinde Atatürk heykeli, süs havuzu, kafeterya, WC, çocuk oyun alanı, iki adet çeşme, gezinti yolları ve oturma bankları bulunmaktadır. Yer döşemesi olarak, beton parke taş kullanılmıştır. Çim alan, bordür taşları ile sınırlandırılmıştır. Parkta mevcut bitkiler herhangi bir projeye dayalı olarak yapılmamıştır. Ağırlıklı olarak Dağ akçaağacı (*Acer pseudoplatanus*) ve plastitesi yüksek olan ve bölge için ekzotik bir tür olan *Cedrus libani* olmak üzere toplam 17 adet farklı tür

kullanılmıştır. Parkta mevcut türlerin %58'si iğne yapraklı ve %42'si ise geniş yapraklı türlerdir. Kullanılan canlı elemanların (iğne yapraklı-geniş yapraklı) sayısı takriben eşittir. Ancak, *Acer pseudoplatanus*'un yoğun kullanımından dolayı park, geniş yapraklı türlerin hakimiyeti görünümündedir. Kullanılan bitki türlerinin tamamı Ürgenç (8) göre; yöreye uygun türlerdir. Türlerin tamamı ağaç formunda olup, ağaççık veya çalı (*Rosa* dışında) türlerine yer verilmemiştir (Çizelge 3.1). Bunun yanında, ağaçların uygun aralık X mesafe ile plante edilmemeleri nedeniyle tepe taçları girift bir hal almıştır. Estetik bir görüntü vermeyen, çok sıkışık ve boylu ağaçların alandan bir kısmının çıkarılarak yerlerine daha az boylanan, ileride çok fazla sıkışıklığa meydan vermeyecek türlerin getirilmesinde parkın estetik görünmesi açısından yarar vardır. Ayrıca, Kışla parkında dikkati çeken diğer önemli bir durum da; *Pinus sylvestris, Pinus nigra* ve *Abies bornmülleriana* gibi bölgenin doğal türlerine yoğun bir şekilde yer verilmesine rağmen, bu türlerin gelişimlerin canlı ve kompakt bir hal arz etmemeleridir.

3.2. Sinanbey Parkı

Yaklaşık 5.250 m^2 alanı bulunan parkın içerisinde Sinanbey Camisi, iki adet çeşme, büfe, açık kafeterya, süs havuzu (5x5), WC, çocuk oyun alanı ve oturma bankları mevcuttur. Yer döşemesi olarak, beton parke taş kullanılmıştır. Parkın üç girişinden birisi olan ana giriş insanları Sinanbey Camisine yönlendirirken, güney girişi çocuk oyun alanını karşısına almasına rağmen dolaştırmak suretiyle alana ulaştırmaktadır. Kuzeydeki giriş ise, demir merdivenlerden oluşmaktadır.

Sinanbey parkında 18 adet farklı tür tespit edilmiş olup (Çizelge 3.1.), burada da *Acer pseudoplatanus*'a ağırlık verilmiş olduğu, daha sonra ise Türkiye için ekzotik bir tür olan Arizona servilerinin (*Cupressus arizonica*) yoğun olduğu tespit edilmiştir. Diğer parklardan farklı olarak bu parkta; çalı formunda *Euonymous japonica, Ligustrum vulgare ve Rosa sp.* türlerine yer verilmiştir. Parkta mevcut türlerin %44'si iğne yapraklı ve %66'si ise geniş yapraklı türlerdir. Geniş yapraklı bitki kullanımı iğne yapraklılara göre takriben 2 kattır. Bu ise özellikle gürültü önleme açısından isabetli bir uygulamadır.

3.3. Cevizli Park

Üç girişi bulunan parkın içinde çocuk oyun alanı, banklar, büfe ve açık kafeterya mevcuttur. Yaz akşamları için serinletici etki yapan parkın arka kısmındaki İsmail Ağa Külliyesinin üzerinde

konumlandığı doğal kayalara yapay bir şelale oluşturulmuştur. Ana yolun hemen kenarında olan park, toz ve gürültüyle karşı karşıya kalmış durumdadır. Parkta bulunan banklar, karşılıklı olarak

Çizelge 3.1. Kullanılan türler, peyzaj değerleri, yöreye uygunlukları ve bazı özellikleri*

Sıra	Bitki Türü	Bulunduğu Park (Adet)	Çiçek Rengi	Çiçeklen. Zamanı (Ay)	Formu	Yöre Uyg.	Özellikler
1	*Abies bornmülleriana*	S (2), C(8), K (6)	Sarı	3.-4.	Ağaç	+	Rüzgara dayanıklıdır.
2	*Acer negundo*	S (4), C (7)	Sarı-yeşil	3.-4.	Ağaç	+	Çok güzel gölge ağacıdır. Sonbahar renklenmesi yapar. Kirli hava şartlarına dayanıklıdır.
3	*Acer pseudoplatanus*	S (12), K (74)	Sarı-yeşil	5.-6.	Ağaç	+	
4	*Aesculus hipocastaneum*	S (2), C (1), K (3)	Beyaz	5.	Ağaç	+	Hava kirliliğine dayanıklıdır.
5	*Betula pendula*	S (3)		3.-4.	Ağaç	+	İyi bir park ağacıdır. Rüzgar kırıcıdır. Kirliliğe dayanıklıdır.
6	*Biota orientalis (Thuja orientalis)*	C (4), K (3)	Sarı		Çalı	+	Çok iyi rüzgar kesicidir. Çit yapımına uygundur. Kirli havaya dayanıklıdır
7	*Cedrus atlantica "glauca"*	S (4)	Kırmızı		Ağaç	+	Rüzgara, kirli havaya ve kent iklimine dayanıklıdır.
8	*Cedrus deodora*	K (17)		10.-11.	Ağaç	+	Vurgu ağacıdır. Hızlı büyüme gösterir.
9	*Cedrus libani*	S (1), K (34)	Sarı	9.-10.	Ağaç	+	Rüzgara dayanıklı, kirli havaya hassastır.
10	*Celtis australis*	**S (3)**	Beyaz	5.-6.	Ağaç	+	Kent iklimine ve rüzgara dayanıklıdır.
11	*Cryptomeria japonica*	S (2)		3.-4.	Ağaç	+	İyi bir peyzaj elemanıdır. Rüzgara dayanıklıdır.
12	*Cupressus sempervirens*	K (1)		1.-2.	Ağaç	+	Rüzgar ve çit perdesi olarak kullanılabilir. Soliter olarak kullanılır.
13	*Cupressus arizonica*	K (17), S (6)			Ağaç	+	Rüzgar ve çit perdesi olarak kullanılabilir. Soliter olarak kullanılır.
14	*Eleagnus angustifolia*	K (3)	Sarı	5.-6.	Ağaç	+	Yaprak döken ağaç, grimsi-yeşil yaprakları etkilidir. Kent iklimine, rüzgara ve kirli havaya dayanıklıdır.
15	*Euonymous japonica*	S (5), K (1)	Beyaz	5.-6.	Çalı	+	Kirli havaya dayanıklıdır. Çit ve perde tesisinde kullanılır.
16	*Fraxinus excelsior*	S (6), C (4)	Sarı	3.-4.	Ağaç	+	Gölge ağacıdır, kirli havaya dayanıklıdır
17	*Gleditsia triacanthos*	C(2)	Yeşilimsi beyaz	6.	Ağaç	+	Yaprak döken tür, kent iklimine,hava kirliliğine ve rüzgara dayanıklıdır. Yaprakları güzel kokuludur.
18	*Junglas regia*	S (1)	Sarı	5.	Ağaç	+	İyi bir kitle ağacıdır.
19	*Juniperus horizontalis*	C (8)	Sarı	2.-3.	Çalı	+	Alan yeşillendirmede örtücü yapıdadır.
20	*Juniperus virginiana*	K (1)				+	
21	*Ligustrum vulgare*	S (2)	Beyaz	5-6	Çalı	+	Kuraklığa dayanıklı, uzun çit olarak kullanılabilir. Budamaya gelir
22	*Picea abies*	S (1)	Sarı		Ağaç	+	İyi bir rüzgar kırıcıdır.
23	*Picea orientalis*	K (5), S (1)	Mor	5.	Ağaç	+	Rüzgar, kirli hava ve gazlardan etkilenir.
24	*Pinus nigra*	S (6),C (5), K (11)	Sarı	4.-8.	Ağaç	+	Rüzgara ve kirli havaya dayanıklıdır.
25	*Pinus sylvestris*	K (7)	Sarı	4.-8.	Ağaç	+	Rüzgara ve kirli havaya ve kış şartlarına dayanıklıdır.
26	*Robinia pseudoacacia*	K (8)	Beyaz	5.-6.	Ağaç	+	Hava kirliliğine dayanıklıdır.
27	*Rosa spp.*	S (12), C (4), K (6)	Pem-be	5.-6.	Çalı	+	Hava kirliliğine dayanıklıdır.
28	*Salix babylonica*	C(4)	Sarımsı-Beyaz	3.-4.	Ağaç	+	Rüzgara ve kirli havaya dayanıklıdır.
29	*Tilia argentea*	K (2)	Beyaz	6.	Ağaç	+	Küçük kokulu çiçekleri vardır. Kuraklığa ve şehir şartlarına dayanıklıdır.

* Yöreye uygunluk ve peyzaj özellikleri için Ürgenç (9)'den yararlanılmıştır. / K: Kışla Parkı S: Sinan Bey Parkı C: Cevizli Parkı

yerleştirildiği için oturan kişileri rahatsız edici bir durumdadır. Çocuk oyun alanının etrafında

ebeveynlerin oturmaları için yapılmış olan banklar tamamen güneşe maruz durumdadır. Seçilmiş olan 3 park içerisinde 1250 m^2 ile en küçük alana sahip olan parktır. İçerisinde 10 adet farklı tür tespit edilmiş olup, tamamen ağaç formlu ve ağırlıklı olarak da bölgenin doğal türlerinden *Abies bornmülleriana* ve Türkiye için ekzotik ve plastitesi yüksek bir tür olan *Acer negunda*'ya yer verilmiştir. Geniş yapraklı ve iğne yapraklı tür karışımı %60+%40'tır (Çizelge 3.1.). Bu parkta geniş yapraklı ve iğne yapraklı fert kullanımı takriben birbirine eşittir.

4. Sonuç ve Öneriler

Küçük parklar kategorisindeki çalışma objesi parklar, alan büyüklüğünün yeterli olmaması nedeniyle öncelikle kendisini çevresinden önemli ölçüde ayırt edebilecek bir ekosistem oluşturamamaktadır.

Çalışmada, parklar için ifade edilebilecek eksikliklerin başında, peyzaj açısından önemli olan; bitkilendirme gelmektedir. İklimin önemli kısıtlayıcı faktör olmasına karşın bitki çeşitliliğine, form, renk ve özellikle mikroklima koşullarına dikkat edilmemiştir. *Acer pseudoplatanus, Cupressus arizonica, Cedrus libani, Acer negund*a ve *Abies bornmülleriana* gibi belirli türler, oldukça yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca, tüm parklarda sirkülasyon sorunu, bakımsız durumda olan oturma birimleri, havuzlar ve çim alanlar sorun teşkil etmektedir.

Üç parkta da ekolojik yaklaşım doğrultusunda; bölgenin doğal türleri ve/veya yörede yetişmeye uygun türler tercih edilmiştir. Form olarak ağırlıklı, ağaç formundaki türler kullanılmıştır. Ancak, ağaççık ve çalı türlerinin de kullanımı ile parklardaki estetik etki daha yüksek olabilecektir. Bu sayede de, canlı elemanların kullanım alanının her kademesinden rahatça yararlanmalarına olanak sağlanmış olunacaktır. Bu bağlamda; soğuk iklime, hava kirliliğine dayanıklı/toleranslı ve estetik etki yaratma özelliğindeki; *Cornus mas, Pyracantha coccinea, Sorbus aria, S. aucuparia, S. torminalis, Juniperus oxycedrus subsp. oxycedrus* gibi çalı/ağaççık formundaki türler akla gelmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin endemik türlerinden olan *Pinus nigra* subsp. *pallasiana* var. *pyramidata* (9) Kastamonu yöresindeki doğal yayılışını temsil açısından ve ayrıca, bilimsel ve estetik değeri yüksek bir takson olması nedeniyle mutlaka kullanılmalıdır.

5. Kaynaklar

1. Karaküçük, S., 1997. Rekreasyon, Boş zamanları Değerlendirme Kavram Kapsam ve Bir Araştırma, 2. Baskı, ISBN 975-95084-1-9, Seren Ofset, Ankara.

2. Kesim, A. G., 1996. Düzce Kenti Açık ve Yeşil Alan Sorunları ve Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Üzerinde Bir Araştırma, A.İ.B..Ü. Yayınları:5, A.İ.B..Ü. Orman Fakültesi, Düzce.

3. Ertaş, A., 1994. Antakya Kent Merkezi Açık ve Yeşil Alanları Üzerine Bir Araştırma , Ç.Ü. Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Lisans Tezi, Adana.

4. Güleç, R., 2003. Kastamonu Yeşil Kuşak Planlaması, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

5. Eyüpgiller, K.K., 1999. Bir Kent, Tarihi Kastamonu, eren Yayıncılık, ISBN 975-7622-64-8, İstanbul.

6. Akman, Y., 1995. Türkiye Orman Vejetasyonu, A. Ü. Fen Fakültesi Botanik Anabilim Dalı, Ankara.

7. Anonim, 1993.Kastamonu İli Arazi Varlığı, T. C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları İl Rapor No.37, Ankara.

8. Ürgenç, S., 1998. Ağaç ve Süs Bitkileri, Fidanlık ve Yetiştirme Tekniği, İ. Ü. Orman Fakültesi yayınları, Rektörlük no. 3395, Fak. no.442, ISBN 975-404-445-7, İstanbul

9. Yücel, E., 1995. Ehrami Karaçam'ın (*Pinus nigra* subsp. *pallasiana* var. *pyramidata* "Acatay" Yaltırık) Türkiye için Önemi, Tavşanlı Hepimizin 1. tavşanlı Araştırmaları Sempozyumu Tebliğler Kitabı, s.353-369, Ankara.